

The article reveals organic connection and unity of personal selfassertion in psychological and pedagogical conditions in the upbringing of early juvenile age. The author stresses effective forms and methods of research work with the youth by means of personal oriented technologies at experimental educational establishments.

УДК 378. 937: 371. 3

Бродська Л.В.

Запорізький

національний університет

ВИКОРИСТАННЯ МЕТОДІВ АКТИВНОГО НАВЧАННЯ ДЛЯ ПІДВИЩЕННЯ СТАНУ ГОТОВНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ДО ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Стаття розглядає можливості доцільного втілення в педагогічну практику сучасних методів навчання в їх тісному зв'язку. Наявність міжособистісної взаємодії між викладачами та студентами є першим дієвим фактором, який забезпечує ефективність означених методів.

Актуальність проблеми, яка розглядається у статті, зумовлена тим, що освітянський процес в Україні сьогодні знаходиться у стані перетворень і пошуків. Відповідальність вищих навчальних закладів за рівень фахової підготовки та соціокультурної компетенції майбутніх учителів будь-якої спеціалізації зростає, з урахуванням необхідності забезпечення стабільності наявного і дещо підвищення майбутнього у студентів різних форм навчання.

Аналізуючи сучасну педагогічну практику, В.І.Загвязинський вважає, що вона ґрунтується на чотирьох ведучих підходах: соціально-орієнтованому, заснованому на пріоритеті соціальних вимог до людини; змістовно-орієнтованому, що припускає визнання вирішальної ролі за змістом освіти; процесуально-орієнтованому, при якому в якості детермінанти розглядається процес педагогічної діяльності і, нарешті, особистісно-зорієнтованому. Останній, на думку автора, виступає як «пріоритетний», що припускає «гармонічне сполучення всіх підходів», тому що особистісну орієнтацію «неможливо реалізувати без культурологічного змісту і без ефективних технологій, без розв'язання протиріччя між соціалізацією й індивідуально-культурною ідентифікацією, усвідомленням себе суб'єктом певної культури» [1, с. 10].

Сутність навчально-виховного процесу з позицій особистісно зорієнтованого підходу, на думку дослідників (І.Д.Бех, О.В.Бондаревська, С.І.Подмазін, С.В.Савченко, В.В.Серіков, І.С.Якіманська та інш.), полягає в створенні умов для освіти і самоосвіти особистості, розкриті і максимальному розвитку всіх її сутнісних сил, здібностей і інтересів, створенні умов для самореалізації особистості в умовах певного соціуму і культури [2; 3; 4; 5; 6; 7].

Особистісно-зорієнтований підхід як провідна ідея гуманістичної

парадигми сучасної освіти знайшов відображення у визнанні особистості студента як суб'єкта пізнавальної і предметної діяльності, головною фігурою освітнього процесу, спрямованого на розвиток його індивідуальності, створення умов самовираження і саморозвитку. Технологічний компонент реалізації програми професійної підготовки майбутніх учителів іноземної мови до виховної роботи передбачає висвітлення проєктуючого, гностичного, процесуально-діяльнісного, комунікативного компонентів кожної складової системи професійної підготовки студентів, тобто визначення засобів реалізації програми, характеру взаємодії суб'єктів навчально-виховного процесу.

Метою даної статті є показати, як саме методи проблемного, інтерактивного навчання та проблемний метод, в основі яких покладено розуміння освітнього процесу, як взаємодії викладача й студентів ефективно використовуються для управління ходом становлення готовності майбутніх учителів до педагогічної діяльності.

Сутність проблемних методів навчання полягає в пошуковій діяльності студентів, яка починається з постановки питань, розв'язання проблем і проблемних завдань як певних суперечностей, у проблемному викладі і поясненні інформації, у різноманітній самостійній роботі студентів. Для активізації інтелектуальної активності, самостійної розумової діяльності студентів пропонуємо спиратися на виділені О.М. Матюшиним умови їхнього використання:

- проблемне завдання повинно враховувати реальний рівень знань студентів, відповідати їх інтелектуальним можливостям;
- теоретичне або практичне завдання студентам (нове знання або способи дій) повинно містити невідому складову, викликати потребу її винайти;
- завдання (навчальні, практичні завдання, питання)
- стає проблемним, якщо воно збігається з питаннями, що виникають у студентів під час ознайомлення з умовами завдання;
- проблемна ситуація досягає планованого ефекту якщо студенти пояснюють відомі факти, застосовуючи теорію на практиці або відчують потребу в одержанні нових знань, коли виникає інтерес як діючий мотив навчальної діяльності;
- у ситуації, коли студенти не можуть вирішити проблемну ситуацію, викладач повинен зазначити причини невиконання завдання і пояснити необхідний матеріал [8].

Важливу роль у проведенні позааудиторної виховної роботи відіграють методи інтерактивного навчання, в основі яких – розуміння навчання як взаємодії викладача й студентів. Стимулювання пізнавальної активності відбувається в процесі обговорення окремих питань і проблем навчального матеріалу, коли викладач на рівних із студентами бере участь у спільній продуктивній освітній діяльності. Інтерактивні методи виступають ведучими в проведенні навчальних дискусій, «круглого столу», ділових і рольових ігор та інше. Обговорення теоретичних питань навчальної програми. Принципова відзнака дискусії полягає в зіткненні різних позицій, думок її учасників. Саме таке зіткнення різних точок зору породжує нові думки, неординарні рішення,

тим самим, стимулюючи розумову активність, свідоме засвоєння навчального матеріалу. Навчальний вплив дискусії полягає в тому, що вона створює оптимальні умови для запобігання можливих помилкових тлумачень психолого-педагогічних понять, підвищення активності студентів і глибокого засвоєння ними досліджуваного матеріалу. Ефект дискусії полягає в мобілізації зусиль студентів в оволодінні ними прийомами аргументації, наукового доведення. Виховний результат участі в дискусіях виявляється у формуванні прагнення до активного висловлювання власної думки, стійкості та переконаності в її відстоюванні, вміння критично підходити до чужих і власних суджень. Правильно організована дискусія допомагає викладачеві діагностувати стан культурного світогляду, загальний розвиток студентів, їх здатність інтелектуально й емоційно впливати на співрозмовників, їх комунікативні уміння. Як свідчать результати експерименту дискусія як метод навчання дозволяє підвищити інтенсивність й ефективність колективного прийняття педагогічного рішення, спільного пошуку істини, сприяє розумінню студентами сутності і значення теорії виховання в професійній діяльності та власному житті.

Близький до методу дискусії є метод круглого столу, що прийшов у педагогіку з області науки і політики. Даний метод дозволяє підвищити ефективність засвоєння студентами теоретичних знань з проблеми шляхом її розгляду з різних наукових позицій, дисциплін (педагогіки і соціології, психології і права й ін.). Метод круглого столу використовувався нами і в інших формах навчання, наприклад: навчально-методична конференція студентів філологів, істориків, педагогів, психологів, соціологів по проблемі «Моральність, свобода вибору і завдання виховання підростаючого покоління»

Метод «мозкової атаки» у практиці вузівського викладання прийшов із менеджменту. Його сутність полягає в колективному пошуку ефективних засобів розв'язання творчих завдань, варіантів вирішення складної проблеми шляхом висловлення випадкових ідей, здогадів, асоціацій із їх наступним аналізом і оцінкою доцільності використання. Це метод групового навчання і стимулювання пізнавальної активності, заснований на процесі спільного вирішення проблем в ході спеціально організованої дискусії, має на меті переконати студентів у важкості вирішення якоїсь проблеми.

Метод ділової (рольової) гри також прийшов у педагогічну практику з практичної сфери управління як «метод імітації (наслідування, зображення, відбитка) прийняття управлінських рішень у різних ситуаціях шляхом гри (програвання, розігрування) за заданими або виробленими самими учасниками гри правилами. Під діловою грою ми розуміємо особливу форму сумісної діяльності викладача і студентів в умовних обставинах, спрямовану на відтворення змісту і умов професійної діяльності майбутніх вчителів. У діловій грі відтворюється предметний і соціально-психологічний зміст професійної діяльності, імітується поведінка учасників гри за певними правилами, які віддзеркалюють умови і динаміку реальної професійної обстановки.

Ділова гра – процес напрацювання і прийняття рішення для конкретної ситуації в умовах поетапного, багатокрокового уточнення необхідних факторів, аналізу інформації, яка додатково надходить і напрацьовується у ході гри.

Однією із цілей гри є розвиток здібностей, відпрацювання навичок розв'язання конкретних типових ситуацій. Типовість ситуації є характерною ознакою ділової гри, завдання і процедури, що складають її сутність, повинні регулярно повторюватися у певній комбінації. Іншою характеристикою є наявність конфліктних ситуацій і резервів для їх усунення - відсутність конфліктності виключає саму постановку проблеми, а відсутність резервів не дозволяє достатньо ефективно розв'язати ту чи іншу ситуацію. Переваги ігрової імітації перед реальним експериментом такі: наочність наслідків рішень що приймаються; фактор часу (гра дозволяє жити "швидко"); можливість повторення власного досвіду - чим складніше завдання, тим важливіше перевірити якомога більше підходів до його вирішення. І, останнє, використання ділових ігор сприяє розвитку творчого мислення студентів. У діловій грі можуть приймати участь декілька чоловік, її результат – колективне вирішення проблеми. Під час колективного вирішення проблеми не виключається прийняття одноосібного рішення, але воно обов'язково обговорюється і, якщо треба, коригується.

В ході проведення ділової гри студентам надається можливість подивитися, пережити, відчувти взаємодію учасників освітнього процесу у різних варіантах ділового спілкування під час інтеграції усіх видів організаційних форм.

Обговорюючи можливості інтерпретації ділової гри, ми звертали увагу студентів на її гнучкість при заданому алгоритмі, на варіативність ситуацій які можуть виникнути під час проживання у ній, на різноманіття підходів до вирішення поставлених завдань. В ході оцінювально-рефлексивного етапу студенти намагалися усвідомити те, що з ними відбувалося на протязі гри, що було мало очікуваним. Наведемо приклади відповідей студентів-учасників ділових ігор: "Індивідуальна робота знайшла свою реалізацію у парному спілкуванні. Змінні групи підвели до необхідності узагальнення матеріалу, а так як ми це робили у вільній формі, то кожен міг продемонструвати власні здібності..."; "Здивувала свобода спілкування під час практичних занять, можливість робити помилки. Страх перед незнанням змінився на радість сумісної творчості..."

Під час розробки імітаційних ділових ігор до курсу "Організація виховної роботи в сучасній школі" (проведення батьківських зборів, психолого-педагогічного консилиуму, виховного заходу) ми намагалися забезпечити домінування реального змісту в умовних ігрових процесах, що є необхідним фактором засвоєння кожним гравцем власної ролі. Вона виявляється для гравців особистісно значущою у той мірі, у якій її програвання веде к досягненню реальних цілей. Чим більше реальність цілей, тим більше ігрова діяльність стає мотиваційно усвідомленою для особистості студентів. Досягнення цього ми вважаємо дуже важливим, оскільки осмислення ігрових навчальних дій є необхідною умовою усвідомлення студентами особливостей своєї готовності до виховної роботи. Студенти одержують можливість застосовувати власні знання, осмислити переваги і недоліки свого підходу до виховної діяльності, проаналізувати ті чи інші виховні стосунки, оцінити ефективність педагогічних рішень, здійснити пошук оптимальних для себе

способів поведінки у різних виховних ситуаціях. У результаті одержаного в імітаційній діловій грі активного пізнання «себе крізь інших і інших крізь себе» розвивається професійна свідомість студентів, що веде до актуалізації їх потреби професійного самовдосконалення.[10]

Використання методів імітаційно-ігрового моделювання для відпрацювання умінь студентів проектувати різні виховні ситуації спрямовано на вирішення наступних груп цілей: 1) навчання студентів використанню методів імітаційно-ігрового моделювання в професійній діяльності; 2) узгодження інтересів і цілей діяльності суб'єктів виховного процесу (педагога, учнів і їх батьків); 3) одержання конкретного результату у процесі моделювання (наприклад, розробка програми аналізу і самоаналізу виховного заходу).

В умовах навчання в ВНЗ лекція, семінари і практичні заняття є основними формами навчальної діяльності. В процесі викладення експериментального курсу “Організація виховної роботи в сучасній школі” читання лекцій мало на меті забезпечити методологічну, теоретичну підготовку студентів до виховної роботи з учнями, до безперервної самоосвіти, орієнтації студентів у виборі раціональних шляхів свого особистісного і професійного самовдосконалення. Подача навчального матеріалу через лекційну форму у нашому дослідженні була орієнтована на реалізацію наступних функцій: 1) інформаційна – забезпечує орієнтацію студентів в наукових категоріях і проблемах, настроює студентів на самостійне вивчення літератури; 2) орієнтуюча – більш детальне ознайомлення з конкретною проблемою, науковими підходами, теоріями щодо її розв'язання; 3) роз'яснювальна функція лекції робить складні для розуміння студента положення зрозумілими і доступними; 4) переконуюча функція перетворює знання у власні переконання; 5) захоплююча функція покликана зробити кожную лекцію цікавою, спонукати студента до подальшого вивчення проблеми. [10]

Матеріал проблемних лекцій передбачає розкриття головних понять теми, принципів, підходів, аналіз конкретних фактів, прикладів тощо. Специфіка таких лекцій полягає в тому, що керівник заняття за допомогою спеціальних проблемних питань спочатку актуалізує досвід студентів, залучає їх до активної навчальної діяльності через завдання: навести суттєві ознаки головних понять теми; здійснити порівняльний аналіз і зіставити ці поняття, виділити специфічні характеристики певного класу явищ, систематизувати виховні процеси і явища, проаналізувати закономірності тощо.

При доборі навчально-дидактичного матеріалу ми виходимо з призначення семінарських і практичних занять - моделювання й обговорення різних ситуацій, відпрацювання практичних дій професійної діяльності. Основні шляхи розробки навчального матеріалу - від теорії– до практики і від реальної практики – до її теоретичного осмислення. Функції практичних занять залежать від змісту і форми заняття: семінари, семінари-практикуми, семінари-дискусії, лабораторні заняття й ін.

Практичні заняття, з одного боку, розширюють і поглиблювали зміст лекцій, з іншого - зорієнтовані на відпрацювання у студентів умінь і навичок тієї чи іншої складності щодо формування їх готовності до виховної роботи.

Тренінг як активне групове навчання на сьогодні є більш ефективною формою навчання для підвищення умінь у спілкуванні, одержання навичок ефективної взаємодії, розвитку настанов, які визначають поведінку в різних педагогічних ситуаціях, перцептивних здібностей, стилю виховної взаємодії з учнями, корекції і розвитку системи стосунків особистості. До арсеналу практичних засобів тренінгу входять дискусії, рольові і ділові ігри, їх модифікації, психогімнастичні вправи, вирішення винахідницьких завдань.

На основі опитування студентів, методу спостереження, експертної оцінки досвідчених викладачів можна виділити загальні умови організації і проведення практичних занять, спрямовані на активізацію пізнавальної діяльності студентів

- урахування особливостей мотивації студентів при проведенні заняття: діловий мотив (одержати оцінку за самостійну роботу), мотив змагання (вступити в обговорення проблеми, суперечка), пізнавальний інтерес (запропонувати свій підхід до практичного вирішення проблеми, її теоретичного осмислення). Семінарське заняття тоді досягає поставленої мети, коли пізнавальний мотив стає домінуючим мотивом участі студентів у дискусії;

- успіх навчальної дискусії і, пов'язане з ним підвищення пізнавальної мотивації студентів, залежить від спрямованості семінарського заняття – допомога студентам у більш глибокому осмисленні змісту теорії, різних життєвих ситуацій;

- вільне висловлювання власної позиції, зіткнення думок, що народжуються завдяки суперечці, прагнення мислити неординарно, виправляти неточні висловлювання інших змушує студентів виявляти активну позицію в навчально-пізнавальному процесі;

- розумова і мовна взаємодія в процесі навчальної дискусії є процес колективний, соціальний; стимулювання розумової активності відбувається тоді, коли висловлюються нові думки, різні за змістом, активізуючи міркування через систему аргументів і контраргументів [9].

Особливої уваги заслуговує розв'язування та аналіз педагогічних ситуацій з метою пробудження у студентів поглибленого ставлення до виховного процесу, до тих зовнішніх і внутрішніх умов, обставин, взаємин, які забезпечують їх позитивні зрушення в системі міжособистісних стосунків і в особистості кожного суб'єкта виховного процесу.

З метою забезпечення практичної спрямованості та наближення навчання студентів до вирішення реальних виховних проблем використовується метод вивчення, систематизації і аналізу типових виховних ситуацій з практики класних керівників, кураторів - слухачів курсів підвищення кваліфікації, які наводили приклади реальних виховних ситуацій, з якими вони безпосередньо стикалися в своїй роботі. Сформований таким чином банк типових ситуацій з практики роботи класного керівника, допомагає у навчанні студентів, що дозволяє: розвивати навички структурування інформації й ідентифікації проблем; навчати технологіям вироблення педагогічних рішень; будувати ефективні комунікації в процесі колективного пошуку й обґрунтування рішення; руйнувати стереотипи і штампи, розробляти тактику й організувати пошук ефективного педагогічного рішення.

Отже, у професійній підготовці вихователя значну роль відіграють педагогічні ігри. У комплексі і системі з раніше описаними методами вони збагачують педагогічну практику і досвід студентів, поглиблюють фахову підготовку, роблять більш доступним досвід роботи кращих учителів, формують професійно-педагогічні переконання майбутнього вчителя.

Висновок. Найбільшого ефекту у використанні розглянутих методів навчання можна досягти за умови комплексного і системного підходу до їх вибору відповідно до конкретних завдань професійної підготовки студентів. Системність добору визначених методів навчання базується на тому, що кожний із них, з одного боку, дозволяє вирішувати конкретне завдання у навчальному процесі, а з іншого боку, доповнює собою інші методи.

У подальшому планується перевірити систему методів активного навчання майбутніх учителів у ході педагогічної практики.

ЛІТЕРАТУРА

1. Загвязинский В.И. Проектирование региональных образовательных систем // Педагогика. – 1999. - №5. – С. 8-13.
2. Бех І.Д. Особистісно орієнтоване виховання // Карпенчук С.Г. Теорія і методика виховання: Навч. посібник. – К.: Вищ. шк., 1997. – 304 с.
3. Бондаревская Е.В. Гуманистическая парадигма личностно ориентированного образования // Педагогика. - 1997. - №4. – С.14.
4. Подмазин С.И. Личностно-ориентированное образование: социально-философское исследование. – Запорожье: Просвіта, 2000. – 250 с.
5. Явоненко О.Ф, Савченко В.Ф. Комплексний підхід до розв'язування проблем фахової підготовки студентів педвузу // Педагогіка і психологія. – 1996. - №4. – С. 167-173.
6. Сериков В.В. Личностно-ориентированное образование // Педагогика, 1994.- №5. – С.16
7. Якиманская И.С. Личностно-ориентированное обучение в современной школе. – М.: Сентябрь, 1996. – 96 с.
8. Матюшин А.М. Загадки одаренности: Проблемы практической диагностики. – М.: Школа-Пресс, 1993. – 126 с.
9. Основы педагогики и психологии высшей школы: Учеб. п. / Под. ред. А.В. Петровского. – М.: Изд-во МГУ, 1986. – 302 с.
10. Бродська Л.В. Формування готовності майбутніх учителів іноземних мов до виховної роботи в школі: Дис... канд.пед.наук.. 13.00.02.– К.,2006.-261с.

Бродская Л.В. Использование методов активного обучения для повышения состояния готовности будущих учителей к профессиональной деятельности.

Статья посвящена актуальным вопросам подготовки будущих учителей к воспитательной работе в школе. Автор предлагает основываться на комбинации таких современных методов, как программный, интерактивный и проектный метод обучения для достижения наибольшей эффективности в учебном процессе высшей школы.

Brodskaya L. The usage of active educational methods for rising of the readiness of future teachers to professional activity.

The article is dedicated to the actual questions of the future teachers training

for educational work at secondary school. The author proposes to use such modern methods of education as programmed, interactive and projective in their combination to gain the best result in the process of higher education.

УДК 371.13

Гавриш І.В.

Харківський національний
педагогічний університет
імені Г.С. Сковороди

РОЗВИТОК ІННОВАЦІЙНОЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ ЯК ПРІОРИТЕТНИЙ НАПРЯМ МОДЕРНІЗАЦІЇ НАЦІОНАЛЬНИХ СИСТЕМ ПІДГОТОВКИ ОСВІТЯНСЬКИХ КАДРІВ У ХХІ ст.

У статті здійснено порівняльну характеристику найвпливовіших наукових підходів до професійної підготовки майбутнього вчителя. Обґрунтовано доцільність модернізації системи педагогічної освіти на засадах інноваційного підходу.

Актуальність дослідження. Перед сучасною українською системою освіти взагалі та педагогічною освітою зокрема стоять надзвичайно складні завдання. Адже наша країна знаходиться на самому початку шляху до розбудови демократично-споживчого суспільства. У цих умовах, як свідчить досвід розвинених країн, найпріоритетнішими виявляються суто ринкові цінності, а освіта, що стає звичайним ринковим товаром через свою неприбутковість, посідає в ієрархії суспільних цінностей досить низький щабель.

Сьогодні наша система освіти відчуває тиск ринку повною мірою: падає її престиж, навчальні заклади зазнають значних фінансових утруднень. Не стала винятком і система педагогічної освіти, яка, як і всі сфери українського буття, переживає сьогодні складний перехідний період. Відсутність чіткої державної політики у сфері освіти, невизначеність соціальних результатів, на які має бути зорієнтована професійна діяльність учителя, наявність деструктивних факторів (падіння престижу освіти, погіршення матеріально-технічної бази загальноосвітніх навчальних закладів, низька оплата праці вчителів тощо), призводять до того, що процес модернізації національної системи підготовки педагогічних кадрів відбувається вкрай повільно, еволюційним шляхом перебору можливостей і реалізації модних наукових ідей.

Постає проблема: продовжувати йти цим шляхом і далі, наслідуючи західні зразки, чи шукати альтернативні можливості? І, якщо обрати інший варіант, який шлях буде найоптимальнішим?

Ми повністю погоджуємося з оцінкою російського науковця А. Валицької щодо негативного характеру наслідків, спровокованих переважанням при реформуванні систем освіти країн колишнього СРСР суто ринкового підходу,